

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.73

Олег ЗАВЕРУХА

кандидат юридичних наук, голова, Восьмий апеляційний адміністративний суд,

вул. Саксаганського, 13, м. Львів, Україна, 79005

ORCID: 0000-0002-7340-9726

DOI: 10.32782/LST/2023-2-1

Бібліографічний опис статті: Заверуха, О. (2023). Правова природа медіації та практика її застосування у процесі вирішення податкових спорів. *Law. State. Technology*, 2, 3–10. doi: 10.32782/LST/2023-2-1

ПРАВОВА ПРИРОДА МЕДІАЦІЇ ТА ПРАКТИКА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

У статті систематизовано досвід впровадження механізмів вирішення податкових спорів у різних країнах світу через застосування медіації. Охарактеризовано процедури проведення медіації у Німеччині, Нідерландах, Франції, Фінляндії, Італії, Ірландії, Сполучених Штатах Америки, Великобританії та Австралії. Виявлено спільні та відмінні риси вирішення податкових спорів у цих країнах із залученням медіаторів.

Констатовано відсутність цілісного нормативно закріпленого механізму, що дозволив би вирішувати податкові спори в Україні через застосування медіації. Це актуальна проблема, оскільки є потреба в альтернативному механізмі вирішення податкових спорів. Акцентовано увагу на позитивних рисах медіації, які чітко проявляються у країнах, що використовують такий інститут на законодавчому рівні. Медіація визначається як процес, у рамках якого спір вирішується за допомогою медіатора, основним завданням якого є координація дій конфліктуючих сторін для обрання найкращого варіанту розв'язання суперечки, який враховував би їхні інтереси. Його призначення – сприяти процесу формування рішення, яке буде прийнятне для обох сторін податкового конфлікту, вирішуючи їх розбіжності в межах правових відносин.

Досліджено цілу низку існуючих у науковій літературі підходів до визначення суті медіації. Різні автори пропонують своє бачення суті медіації, проте системний їх аналіз дозволяє виокремити загальні риси. Медіація є процесом, де сторони конфлікту, з використанням допомоги нейтрального фасилітатора – медіатора, активно долають спір, що між ними виник. Основні риси медіації включають незалежність та нейтральність медіатора, добровільну участь у процесі медіації, гарантію конфіденційності всіх даних, які виявляються в ході медіації, а також повний контроль з боку учасників над ходом вирішення спору і його результатами.

Ключові слова: вирішення податкового спору, медіація, оподаткування, податкова система, податковий конфлікт, податковий обов'язок, податковий спір, податкові відносини, податок, судове вирішення спору.

Oleg ZAVERUKHA

Candidate of Legal Sciences, Chairman, Eighth Administrative Court of Appeal, Saksaganskogo str., 13, Lviv, Ukraine, 79005

ORCID: 0000-0002-7340-9726

DOI: 10.32782/LST/2023-2-1

To cite this article: Zaverukha, O. (2023). Pravova pryroda mediatsii ta praktyka yii zastosuvannia u protsesi vyrishennia podatkovykh sporiv [The legal nature of mediation and the practice of its application in resolving tax disputes]. *Law. State. Technology*, 2, 3–10, doi: 10.32782/LST/2023-2-1

THE LEGAL NATURE OF MEDIATION AND THE PRACTICE OF ITS APPLICATION IN RESOLVING TAX DISPUTES

The article systematically examines the experience of implementing mechanisms for resolving tax disputes in various countries worldwide through the use of mediation. It characterizes the mediation procedures in Germany, the Netherlands, France, Finland, Italy, Ireland, the United States, the United Kingdom, and Australia.

Common and distinct features of tax dispute resolution involving mediators are identified in these countries. The absence of a comprehensive normatively established mechanism allowing for the resolution of tax disputes in Ukraine through mediation is noted as a pertinent issue, given the need for an alternative mechanism for tax dispute resolution. Emphasis is placed on the positive aspects of mediation, which are clearly evident in countries that

legislatively employ this institution. Mediation is defined as a process in which a dispute is settled with the assistance of a mediator, whose main task is to coordinate the actions of conflicting parties to select the best resolution option, considering their interests. Its purpose is to facilitate the decision-making process that would be acceptable to both sides of the tax conflict, resolving their divergences within the framework of legal relations.

A comprehensive range of approaches to defining the essence of mediation found in the scientific literature is explored. Different authors propose their own perspectives on the essence of mediation; however, a systematic analysis allows for the identification of common features. Mediation is a process in which conflicting parties, with the aid of a neutral facilitator - the mediator, actively overcome the dispute that has arisen between them. The key features of mediation include the independence and neutrality of the mediator, voluntary participation in the mediation process, the guarantee of confidentiality of all data revealed during mediation, as well as complete control by the participants over the course of dispute resolution and its outcomes.

Key words: tax dispute resolution, mediation, taxation, tax system, tax conflict, tax duty, tax dispute, tax relations, tax, judicial dispute resolution.

Актуальність проблеми. Проблематика ефективності вирішення податкових спорів постійно знаходиться у фокусі уваги фахівців у сфері оподаткування. На практиці значна кількість податкових спорів створює величезне навантаження на судову систему, що призводить до уповільнення їх розгляду. Досвід застосування медіації у публічних галузях права при вирішенні спірних ситуацій у різних країнах світу загострює питання щодо необхідності розробки дорожньої карти з їх впровадження в Україні. Цим аспектом обумовлюється актуальність та необхідність дослідження медіації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медіація відноситься до кола альтернативних методів вирішення спорів. Проблематикою спорів між учасниками податкових відносин займалися О. В. Белінська, О. О. Головашевич, А. М. Котенко, Д. А. Кобильнік, В. О. Курило, М. П. Кучерявенко, М. Я. Поліщук, Ю. Д. Приценка, Є. А. Усенко та інші провідні вчені. При цьому основна увага приділялась традиційним адміністративному та судовому порядку вирішення податкових спорів, тоді як питання, пов'язані із застосуванням у податкових відносинах медіації розглядалися лише у постановочному аспекті.

Метою статті є розкриття характерних рис медіації та досвіду її застосування при вирішенні податкових спорів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні існує значний обсяг дебатів щодо впровадження альтернативних методів вирішення податкових спорів. У контексті приватного права, альтернативні стратегії вирішення конфліктних ситуацій завжди були застосовні. Проте, щодо публічного права, відповідні процедури вирішення спорів впроваджуються із великою обережністю.

В деяких країнах було ефективно впроваджено інститут податкових медіацій. Запитання про необхідність такого впровадження в публічно-правовій сфері було багаторазово

ставилося на міжнародному рівні. Наприклад, 5 вересня 2001 року Рада Європи прийняла Рекомендацію Rec (2001) про альтернативи судовому вирішенню спорів між адміністративними органами та приватними особами (Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи). Ми вважаємо, що ця Рекомендація також може бути застосована до процедур податкової медіації. Декілька аргументів підтверджують цю позицію. Рекомендація включає медіацію як альтернативний метод вирішення спорів. За нею, медіація може застосовуватися до або в рамках судових процедур вирішення спорів.

Процедури податкової медіації можуть ініціюватися: а) сторонами спору; б) за рекомендацією судді; в) обов'язково в силу закону (тут ініціатором є суб'єкт призначення процедур медіації – адміністративний або судовий орган). Також слід зазначити, що угода, досягнута між сторонами спору, може бути скасована адміністративним органом за рекомендацією медіатора, якщо угода є необґрунтованою або не відповідає фактичному стану справ. Основні фактори, що можуть викликати цей негативний феномен, включають: а) низьку правову культуру однієї зі сторін спору; б) корисливі мотиви публічного представника, що бере участь у мирних процедурах.

Інститут податкової медіації не використовується у податковій системі України на даний момент. Проте, це актуальна проблема, оскільки є потреба в альтернативному механізмі вирішення податкових спорів. Податкова медіація може принести певні позитивні результати, як це демонструють країни, що використовують такий інститут на законодавчому рівні. Медіація — це процес, при якому спір вирішується за допомогою медіатора. Основна його функція — допомогти конфліктуючим сторонам аналізувати ситуацію та вибрати найкращий варіант розв'язку, який враховує їхні інтереси та потреби. Важливо, що медіатор, незважаючи на

свою участь, не має права приймати рішення замість сторін. В Україні відсутні законодавчі норми, що регулюють використання альтернативних методів вирішення податкових спорів. Тому, варто розглянути досвід іноземних країн у цій сфері.

Наприклад, у Сполучених Штатах податкова медіація здійснюється через систему, що називається IRS Office of Appeals. Ця система дає можливість вирішити податковий спір без суду. За цією схемою, після того, як IRS (Податкове управління США – функціональний аналог Державної податкової служби України) висунуло претензію, платник податку має право подати заявку до вказаного органу. Процес відбувається у форматі переговорів, і не вимагає від платника податків надмірних витрат. У Великобританії також існує система податкової медіації, яка називається Alternative Dispute Resolution (ADR). Цей процес допомагає розібратися в спірних питаннях, пов'язаних із податками. Як і в США, це може бути альтернативою судовому розгляду. В Австралії податкова медіація включає в себе вирішення спорів між податковою службою і платниками податків через незалежного медіатора, який допомагає обом сторонам досягти взаємоприйняттого вирішення. Кожна з цих систем має свої відмінності і нюанси. Однак, всі вони дають податникам можливість вирішити податкові спори в менш конфронтативній і зазвичай менш витратній обстановці, ніж судовий процес.

Різні автори пропонують своє бачення суті медіації, проте в усіх їх визначеннях проступають загальні риси. Г. Єрьоменко та О. С. Башняк розуміють медіацію як переговорний процес, у якому залучена нейтральна сторона – медіатор, для вирішення спору. Медіатор виконує роль супроводжувача процесу узгодження позицій, вислуховує думки сторін та активно сприяє знаходженню компромісу та прийняттю сторонами самостійного рішення (Башняк, 2011, с. 80; Єрьоменко, Медіація як спосіб вирішення спорів).

Д. Голан та Л. Клопенберг розглядають медіацію як процесуальну діяльність, в якій медіатор як нейтральна третя сторона сприяє досягненню взаємної згоди між сторонами спору (Folberg, 2005, с. 138). К. Ковач виокремлює медіацію як специфічну комунікативну діяльність учасників спору, спрямовану на встановлення ключових питань для вирішення спору, де медіатор виступає як суб'єкт, що сприяє ефективному вирішенню спірного правовідношення (Kovach, 2004, с. 11). К. Мур та Дж. Фолбер розуміють медіацію як процедуру, в якій

медіатор супроводжує переговорний процес між сторонами спору, задля вирішення спірного правовідношення та укладення відповідної угоди (Folberg, 2005, с. 137; Moore, 2003, с. 15).

Згідно з М. Бобровіч, медіація – це процесуальна діяльність, в якій сторони спору, через медіатора, намагаються зрозуміти сутність своїх розбіжностей, визначити перспективність альтернативного вирішення спору, та знайти компромісні і прийнятні варіанти розв'язання (Bobrowicz, 2004, с. 13–14). М. Кузьміна позиціонує медіацію як конфіденційний та добровільний спосіб вирішення спору, де нейтральний медіатор допомагає сторонам налагодити конструктивний діалог і досягти згоди (Кузьміна, 2013, с. 59–60).

С. В. Боровник та М. Я. Поліщук відзначають, що медіація – це специфічна процедурна діяльність, яка має сприяти відновленню поваги та довіри між сторонами спору (Боровник, 2011, с. 251; Поліщук, 2014, с. 134). О. В. Белінська вважає медіацію добровільним та конфіденційним методом вирішення спірної ситуації, в якому медіатор допомагає сторонам спору вступити в прямі переговори для вироблення спільного рішення (Белінська, 2011, с. 158–159). О. М. Лисенко підкреслює, що медіація – це особлива технологія вирішення спірного правовідношення, яка здійснюється за допомогою активної третьої сторони – медіатора (Лисенко, 1998, с. 154). В. А. Бортняк та Ю. Д. Притика вказують, що медіація – це переговори між двома сторонами спору, в які залучається медіатор з необхідним досвідом і навичками, щоб допомогти сторонам досягнути угоди щодо предмета спору (Бортняк, 2007, с. 310–313; Притика, 2006, с. 12).

Таким чином, підсумовуючи наведені вище визначення, можна дійти висновку, що медіація є добровільним процесом, в ході якого сторони конфлікту, з допомогою нейтрального посередника – медіатора, активно працюють над вирішенням спору, що між ними склався. Основними принципами медіації є незалежність і нейтральність медіатора, добровільність участі у процесі медіації, повна конфіденційність всієї інформації, що виникає під час проведення медіації, а також повний контроль сторін над процесом вирішення спору і результатами цього вирішення.

З погляду на надзвичайну складність податкової системи, медіація має потенціал стати ефективним інструментом для вирішення податкових спорів між контролюючими органами і платниками податків. Вона може допомогти сторонам швидше і більш ефективно

вирішити конфлікт, зберігаючи при цьому відносини та уникаючи складних і тривалих судових процесів. Однак для впровадження такої практики в Україні необхідне відповідне законодавче регулювання і підготовка кваліфікованих медіаторів.

У країнах, які вже запровадили медіаторні механізми вирішення спорів між учасниками податкових відносин, податковий медіатор діє в контексті податкової медіації в якості нейтрального посередника. Його головна мета – підтримка процесу розробки рішення, яке стане прийнятним для обох сторін податкового спору, вирішуючи їх незгоду в рамках правових відносин. Враховуючи особливий статус податкового медіатора, який є співробітником органу державної влади, важливо звернути увагу на механізми, які забезпечують його нейтралітет під час проведення податкових процедур та вирішення податкових спорів.

У цьому контексті, ми відзначаємо, що об'єктивність податкового медіатора забезпечується за рахунок двох ключових факторів. По-перше, йдеться про його юридичну незалежність. Медіатор не є прямим учасником спору і не має особистих інтересів у його результаті. Це положення робить його незалежним від впливу обох сторін спору і дозволяє йому зосередитись на нейтральному вирішенні спору. По-друге, необхідно урахувати рівень його професіоналізму. Податковий медіатор – це спеціаліст в галузі податкового права і медіації. Він має необхідні знання та досвід для ефективного вирішення податкових спорів, використовуючи методи медіації. Його професійні навички та компетенції дозволяють йому гарантувати об'єктивний та професійний підхід до кожного випадку.

Вбачається необхідним у рамках даної статті з метою розкриття поставлених завдань охарактеризувати хоча б у загальних рисах, яким чином застосовується медіація при вирішенні податкових спорів у країнах Європи. Так, Німеччина має цікавий і ефективний досвід застосування медіації, особливо у податковій сфері. З 2000 року країна почала експеримент з впровадженням медіації в судах, включаючи адміністративні, в якому було задіяно шість земель. В 2012 році, відповідаючи на Директиву ЄС 2008/52/EWG, німецький законодавець прийняв Закон про сприяння медіації та іншим методам врегулювання спорів, який включає стандартну позасудову та судову медіацію (Дендорфер, 2012, с. 1–27).

Процес починається з подання протесту до органу, що прийняв рішення, протягом одного

місяця з моменту отримання повідомлення. Цей орган намагається вирішити проблему формально, відкрито обговоривши справу з платником податків. До 60–90% протестів вирішуються внаслідок такого діалогу. Якщо спір не вирішено на цьому етапі, справу перенаправляють до апеляційного органу, який належить до того ж ієрархічного рівня, що і інші підрозділи податкової служби, і який функціонує виключно для розгляду апеляційних скарг. Судові процедури стають можливими тільки якщо платник податків спочатку вичерпав всі позасудові варіанти.

Що стосується адміністративних справ, німецькі спеціалісти з медіації визначили декілька характеристик, які роблять справу підходящою для процедури медіації: а) можливість продовження взаємин між сторонами, наприклад, між власниками сусідніх земельних ділянок; б) проблеми в комунікації між сторонами; в) можливість адміністративного органу вибрати між альтернативними санкціями; г) обставини конфлікту не вимагають розголошення (Красіловська, 2015, с. 4). Тим не менше, є декілька ситуацій, в яких процедура медіації не є придатною: а) якщо порушення може призвести до кримінального покарання; б) якщо ціль судового процесу повністю спрямована на вирішення юридичної проблеми; в) якщо конфлікт може бути вирішений лише шляхом процедури доказування (Єрмоєнко, 2014, с. 21).

У Нідерландах теж є можливість вирішувати податкові спори за допомогою медіації. Нідерландське Міністерство фінансів надіслало лист, у якому повідомляло про експеримент у чотирьох податкових районах, де використовувалась медіація для врегулювання податкових конфліктів. Впродовж року 75 спорів були розглянуті через медіацію, з яких 80% були вирішені позитивно. Якщо медіація не призвела до успіху, сторонам завжди залишається можливість звернутися до суду (Курило, 2016, с. 61).

Основна різниця між медіацією та судовим розглядом полягає в тому, що в процесі медіації відсутні переможці і програвші, знижуючи тим самим потенційні ризики для обох сторін. В контексті судового процесу, мирова угода може бути складена навіть ненавмисно, у той час як у медіації це є основною метою, до якої прагнуть сторони. Під час процесу медіації сторони мають утримуватися від ініціювання будь-яких судових або адміністративних дій, пов'язаних з вирішенням спору. Після завершення медіації складається протокол, який фіксує, з яких питань було досягнуто згоди, а які підлягають подальшому судовому розгляду (Курило, 2016, с. 61).

У Франції медіація виявилася ефективним засобом вирішення широкого спектра спорів, включаючи податкові, а також спори в освітній сфері, охороні здоров'я та соціальному захисті. Проте, ініціатива щодо впровадження медіації в судову систему зазнає затримок через опір з боку суддів. Згідно з дослідженнями іноземних науковців, в більшості адміністративних судів відбувається не більше трьох медіаційних процедур на рік (Kavalne, 2011, с. 254).

В Італії також застосовують медіацію у вирішенні податкових спорів. Цей підхід став актуальним через високий обсяг судових справ у податковій сфері: у 2017 році в податкових судах першої інстанції було розглянуто 263117 справ, а в судах другої інстанції – 154518 справ. У тому ж році, приблизно 70% від загальної кількості справ у судах першої інстанції, і 57% у судах другої інстанції, стосувалися спорів з сумою не більше 20 000 євро.

Процедура медіації в Італії має свої відмінності. Для початку медіаційного процесу, сума спору повинна перевищувати 20 000 євро. Термін розгляду справи медіатором може дорівнювати чотирьом місяцям, при цьому початок процесу медіації ініціюється платником податків, який також несе додаткові витрати на послуги медіатора.

Важливо відмітити, що італійська система податкової медіації перебуває в стані постійного розвитку і модернізації. Це пояснюється намаганнями зменшити тиск на судову систему в області податкових спорів та зростаючим інтересом до медіації як методу вирішення таких спорів з боку всіх учасників судового процесу (Губіна, 2019, с. 277–278).

У Фінляндії, коли клопотання задоволено, судовий розгляд зупиняється на весь час примирної процедури, що триває стільки, скільки сторони вважають потрібним. Одним з ключових мотивів для звернення до медіації в Фінляндії є те, що медіація в судах здійснюється самими суддями. За висновками дослідників, медіація в Фінляндії не є кошовною, оскільки «судді-медіатори надають свої послуги безкоштовно і не стягують плату за медіацію, що призводить до того, що в фінських судах близько 68% справ завершуються врегулюванням спорів» (Комплексний аналіз поточного контексту, бар'єрів та можливостей для розвитку медіації

з рекомендаціями щодо розвитку та впровадження медіації в Україні, 2019, с. 18).

Ірландія також має вдалий досвід законодавчого регулювання медіації. Згідно із Законом про медіацію 2017 року (Mediation Act 2017), відомим юристам, таким як соліситори і баристери, доручено виконувати визначені обов'язки у цій галузі. Зокрема, перед вступом у справу від імені клієнта, вони повинні проконсультувати його щодо можливості використання медіації як інструменту вирішення спору, надати інформацію про медіаторів, включаючи їх імена та адреси, а також роз'яснити переваги медіації та її добровільність.

Вказаний закон також чітко визначає процедуру медіації у судовому процесі. Крім юристів, на суддів також покладено деякі обов'язки у сфері медіації. Вони можуть, за клопотанням сторони, що приймає участь у справі, або з власної ініціативи, при відповідних обставинах, запропонувати сторонам розглянути медіацію як засіб вирішення їхнього спору (Білуга, 2015). Також вони мають надати сторонам інформацію про переваги медіації для вирішення їхнього конфлікту.

Висновки. Медіацією є процес, при якому спір вирішується за допомогою медіатора. Основна його функція полягає у допомозі конфліктуючим сторонам аналізувати ситуацію та вибрати найкращий варіант розв'язку, який враховує їхні інтереси та потреби. Медіатор, незважаючи на свою участь, не має права приймати рішення замість сторін.

Медіація є добровільним процесом, в ході якого сторони конфлікту, з допомогою нейтрального посередника – медіатора, активно працюють над вирішенням спору, що між ними склався. Основними принципами медіації є незалежність і нейтральність медіатора, добровільність участі у процесі медіації, повна конфіденційність всієї інформації, що виникає під час проведення медіації, а також повний контроль сторін над процесом вирішення спору і результатами цього вирішення.

Медіація має потенціал стати ефективним інструментом для вирішення податкових спорів між контролюючими органами і платниками податків та може допомогти сторонам швидше і більш ефективно вирішити конфлікт, зберігаючи при цьому відносини та уникаючи складних і тривалих судових процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Башняк О. С. Принципи оподаткування та їх реалізація у податковому законодавстві України : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 190 с.
2. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1(5). С. 158–159.

3. Білуга Сергій Генеза наукової думки щодо форм розв'язання конфліктів за участю третьої сторони: від «совісного» суду до досудового вирішення публічно-правових спорів. *European political and law discourse*. Volume 2. Issue 1. 2015.
4. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антрополого- комунікативний підхід до аналізу: монографія. Київ : Юрид. думка, 2011. 384 с.
5. Бортняк В. А. Проблемні питання трактування поняття податковий борг. *Університетські наукові записки*. 2007. № 4(24). С. 310–313.
6. Губіна Г. Специфіка судового розгляду спорів з приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності податкових органів за участі медіатора (досвід країн ЄС). // *Міжнародна науково-практична конференція: «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети»* (м. Київ, 4–5 липня 2019 року). Київ, 2019. 354 с
7. Дендорфер Р. Медіація у Німеччині: структура, особливості і сучасний стан. Комерційна медіація: теорія і практика : збірник статей / під. ред. С. Загайнової, В. Аболоніна. Інфо-ропик Медіа, 2012. С. 1–27.
8. Єрмоєнко Г. Податкова медіація: досвід і перспективи впровадження / Г. Єрмоєнко, А. Заїченко. *Юрист & Закон*. 2014. № 25. 27 с.
9. Єрмоєнко Г. Медіація як спосіб вирішення спорів. URL: <http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374>.
10. Комплексний аналіз поточного контексту, бар'єрів та можливостей для розвитку медіації з рекомендаціями щодо розвитку та впровадження медіації в Україні. Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» (New Justice). 2019. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/New-Justice_Comprehensive_Analyses_on_Mediation_for_Ukraine_Ales_Zalar_UKR.pdf
11. Красіловська В. Умови застосування медіації для врегулювання спорів з органами публічної влади: вітчизняний і зарубіжний аспекти. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 4(51). С. 1–8.
12. Кузьміна М. Юридичний конфлікт: теорія і практика вирішення, 2013. С. 59–60.
13. Курило В. О. Альтернативні процедури вирішення податкових спорів: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. № 4. С. 58–67. С. 61
14. Лисенко О. М. Посередництво (медіація) як ефективна технологія розв'язання конфліктів за участю третьої сторони. *Вісн. Одеського ін-ту внутр. справ*. 1998. № 4. С. 154–158.
15. Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право. Серія «Юрид. і політ. науки»*. 2014. Вип. 65. С. 134–139.
16. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2006. 21 с.
17. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами / Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 762 засіданні заступників міністрів 5 вересня 2001 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf
18. Bobrowicz M. Mediacje gospodarcze – jak mediowaz i przekonywaz. Warszawa, 2004. P. 13–14.
19. Folberg J. Resolving disputes. Theory, practice and law / D. Golann, L. Kloppenberg, T. Stipanjwich. New York, 2005. 450 p. С. 138.
20. Kavalne S., Saudargaite I. Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. *Jurisprudencija*. 2011. № 18. P. 251–265.
21. Kovach K. Mediation. Principles and Practice. Third Edition. Saint Paul, 2004. 15 p.
22. Mediation Act 2017. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/html>
23. Moore Ch. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict, 3rd., San Francisco, 2003. 15 p.

REFERENCES:

1. Bashniak O. S. (2005) Pryntsypy opodatkovannia ta yikh realizatsiia u podatkovomu zakonodavstvi Ukrainy [Principles of taxation and there's realisation it the tax legislation of Ukraine] (Dissertation, candidate of law science). Kharkiv. 190 s [in Ukrainian].
2. Belinska O. V. (2011) Mediatsiia – alternatyvne vyrishennia sporiv. [Mediation – alternative dispute resolution] *Visnyk Vyshchoi rady yustytisii*. № 1(5). S. 158–159 [in Ukrainian].
3. Biluha Serhii (2015) Heneza naukovoi dumky shchodo form rozviazannia konfliktiv za uchastiu tretoi storony: vid «sovisnogo» sudu do dosudovoho vyrishennia publichno-pravovykh sporiv. [The genesis of scientific opinion regarding the forms of conflict resolution with the participation of a third party: from a "conscientious" court to pre-trial resolution of public legal disputes] *European political and law discourse*. Volume 2. Issue 1. [in Ukrainian].

4. Bobrovnyk S. V. (2011) Kompromis i konflikt u pravi: antropolooho- komunikatyvnyi pidkhid do analizu: monohrafiia. [Compromise and conflict in law: anthropological-communicative approach to analysis] Kyiv : Yuryd. dumka. 384 s. [in Ukrainian].
5. Bortniak V. A. (2007) Problemni pytannia traktuvannia poniattia podatkovyi borh. [Problematic questions of the interpretation of the concept of tax debt] *Universytetski naukovi zapysky*. № 4(24). S. 310–313 [in Ukrainian].
6. Hubina H. (2019) Spetsyfika sudovoho rozghliadu sporiv z pryvodu oskarzhennia rishen, dii chy bezdiialnosti podatkovykh orhaniv za uchasti mediatora (dosvid krain YeS). [The specifics of judicial review of disputes regarding the appeal of decisions, actions or inaction of tax authorities with the participation of a mediator (experience of EU countries)] // *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia: «Sudovyi rozghliad podatkovykh i mytynykh sporiv: problemy, vyklyky, priorytety»* (m. Kyiv, 4–5 lypnia 2019 roku). Kyiv. 354 s. [in Ukrainian].
7. Dendorfer R. (2012) Mediatsiia u Nimechchyni: struktura, osoblyvosti i suchasnyi stan. [Mediation in Germany: structure, features and current state] *Komertsiiina mediatsiia: teoriia i praktyka* : zbirnyk statei / pid. red. S. Zahainovoi, V. Abolonina. Info-ropik Media. S. 1–27 [in Ukrainian].
8. Yeromenko H (2014) Podatkova mediatsiia: dosvid i perspektyvy vprovadzhennia [Tax mediation: experience and prospects of implementation] H. Yeromenko, A. Zaichenko. *Yuryst & Zakon*. № 25. 27 s. [in Ukrainian].
9. Yeromenko H. (2015) Mediatsiia yak sposib vyrishennia sporiv. [Mediation as a method of dispute resolution.] URL: <http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374> [in Ukrainian].
10. Kompleksnyi analiz potochnoho kontekstu, barieriv ta mozhlyvostei dlia rozvytku mediatsii z rekomendatsiiami shchodo rozvytku ta vprovadzhennia mediatsii v Ukraini. Prohrama reformuvannia sektoru yustytzii «Nove pravosuddia» (New Justice) (2019). [A comprehensive analysis of the current context, barriers and opportunities for the development of mediation with recommendations for the development and implementation of mediation in Ukraine. The program of reforming the justice sector "New Justice"] URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/New-Justice_Comprehensive_Analyses_on_Mediation_for_Ukraine_Ales_Zalar_UKR.pdf [in Ukrainian].
11. Krasilovska V. (2015) Umovy zastosuvannia mediatsii dlia vrehuliuvannia sporiv z orhanamy publichnoi vlady: vitchyzniani i zarubizhnyi aspekty. [Conditions for using mediation to settle disputes with public authorities: domestic and foreign aspects] *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 4(51). S. 1–8 [in Ukrainian].
12. Kuzmina M. (2013) Yurydychnyi konflikt: teoriia i praktyka vyrishennia [Legal conflict: theory and practice of resolution], 2013. S. 59–60 [in Ukrainian].
13. Kurylo V. O. (2016) Alternatyvni protsedury vyrishennia podatkovykh sporiv: porivnialno-pravovyi analiz [Alternative procedures for resolving tax disputes: a comparative legal analysis]. *Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. № 4. S. 58–67. S. 61 [in Ukrainian].
14. Lysenko O. M. (1998) Poserednytstvo (mediatsiia) yak efektyvna tekhnolohiia rozviazannia konfliktiv za uchastiu tretoi storony [Mediation as an effective technology for conflict resolution with the participation of a third party]. *Visn. Odeskoho in-tu vnutr. sprav*. № 4. S. 154–158 [in Ukrainian].
15. Polishchuk M. Ya. (2014) Poniattia mediatsii yak alternatyvnoho metodu vyrishennia sporiv [The concept of mediation as an alternative method of dispute resolution]. *Derzhava i pravo. Seriia «Yuryd. i polit. nauky»*. Vyp. 65. S. 134–139 [in Ukrainian].
16. Prytyka Yu. D. (2006) Teoretychni problemy zakhystu prav uchasnykiv tsvilnykh pravovidnosyn v treteiskomu sudi [Theoretical problems of protecting the rights of participants in civil legal relations in the arbitration court] : avtoreferate of dissertation of doktor of law science. Kyiv, 2006. 21 s [in Ukrainian].
17. Rekomendatsiia Rec (2001) 9 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo alternatyv sudovomu rozghliadu sporiv mizh administratyvnymy orhanamy y storonamy – pryvatnymy osobamy [Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on alternatives to judicial review of disputes between administrative bodies and private parties] / Ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 762 zasidanni zastupnykiv ministriv 5 veresnia 2001 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf [in Ukrainian].
18. Bobrowicz M. (2004) Mediacje gospodarcze – jak mediowaz i przekonywaz [Economic mediation - how to mediate and persuade]. Warszawa. P. 13–14 [in English].
19. Folberg J. (2005) Resolving disputes. Theory, practice and law / D. Golann, L. Kloppenberg, T. Stipanjwich. New York. 450 p. S. 138 [in English].
20. Kavalne S., Saudargaite I. (2011) Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. *Jurisprudencija*. № 18. R. 251–265 [in English].

21. Kovach K. (2004) Mediation. Principles and Practice. Third Edition. Saint Paul. 15 p [in English].
22. Mediation Act 2017. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/html>
23. Moore Ch. W. (2003) The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict, 3rd., San Francisco. 15 p [in English].